

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך

צוות המומחים לנושא :
קידום מדעי הרוח במערכת החינוך

חומרי רקע למפגש הראשון של צוות המומחים
מרכזת הפעילות ועורכת המסמך : ד"ר טלי פרידמן

י"ז בכסלו תשפ"ב, 21.11.2021
בית האקדמיה הלאומית למדעים, ירושלים

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים נוסדה בשנת 1959. חברים בה כמאה מדענים ומלומדים מן השורה הראשונה של ההשכלה והדעת במדינת ישראל. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, התשכ"א-1961, קובע כי מטרתיה ומשימותיה העיקריות הן לטפח ולקדם פעילות מדעית, לייצג לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית, לקיים התקשרויות עם גופים מקבילים בחוץ לארץ, לייצג את המדע הישראלי בגופים ובאירועים מדעיים בינלאומיים ולהוציא לאור כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע.

היוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בתהליכי קבלת החלטות בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין למקבלי החלטות ולציבור הרחב חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל.

היוזמה עוסקת בנושאים הנמצאים על סדר יומם של מקבלי החלטות בחינוך באמצעות כמה ערוצי פעילות, שבהם משתתפים חוקרים, אנשי שדה ומקבלי החלטות. היוזמה מכנסת ועדות וצוותי מומחים, קבוצות עבודה משותפות לחוקרים ואנשי מעשה ומגבשת דוחות ממוקדים במענה לסוגיות קונקרטיות. היוזמה מפרסמת את כלל תוצרי עבודתה ומנגישה אותם לקהלים מגוונים. ועדת ההיגוי של היוזמה, שמתמנה על ידי נשיא האקדמיה הלאומית למדעים, אחראית לתוכנית העבודה של היוזמה ולתהליכי השיפוט של התוצרים. החוקרים המומחים המשתתפים בוועדות עושים זאת בהתנדבות, וכך גם חברי ועדת ההיגוי.

תולדות היוזמה : היוזמה החלה את דרכה ב-2003 כמיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב. בקיץ תשי"ע (2010) הוסיפה הכנסת תיקון לחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, והסדירה את אופן ההתקשרות בין משרדי ממשלה המבקשים ייעוץ – לבין האקדמיה. מאז פועלת היוזמה כיחידה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ומנהלת את פעולות הייעוץ שהאקדמיה נותנת בתחום החינוך לממשלה ולרשויות שונות.

רקע להקמת צוות המומחים

היוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך הקימה צוות מומחים בלתי תלוי לנושא קידום מדעי הרוח במערכת החינוך. הצוות הוקם במענה לצורך של משרד החינוך, ופעילותו נתמכת על ידי קרן יד הנדיב.

כתוצאה מתהליכים גלובליים בתחום החברה, התרבות והכלכלה, נחלש לאורך השנים מעמד של מדעי הרוח במערכת החינוך ובמערכת ההשכלה הגבוהה.

תופעה זו אינה ייחודית למערכת החינוך בישראל אך השלכותיה על החברה הישראלית הן משמעותיות ומדאיגות. להוראת מקצועות הרוח יש תפקיד מרכזי בהשפעה על עיצוב דמותם של בוגרי ובוגרות מערכת החינוך: משכילים ורחבי אופקים, בעלי מודעות היסטורית ותחושת שייכות, מנוסים בניהול דיאלוג עם סביבה תרבותית עשירה ומגוונת ומצוידים במיומנויות חשיבה, לימוד ושיח. משימה חיונית זו מחייבת חשיבה מחודשת על הגדרת המטרות ואופני ההוראה והלמידה של מדעי הרוח וכן על הדרכים שבהן ניתן לקדם את מעמדם בקרב תלמידים וצוותי ההוראה.

צוות המומחים הוקם על ידי היוזמה כדי לספק למשרד החינוך תשתית של ידע מבוסס בנושאים אלה. הצוות כולל שישה חוקרים מתנדבים ממגוון תחומים. חברי הצוות יעמיקו בסוגיות הקשורות ללימודי מדעי הרוח ויבחנו ידע מהמחקר העדכני ומהנעשה בארץ ובעולם. בסתיו 2022 צפוי להתפרסם דוח מסכם לפעילות אשר ישרטט תמונת מצב עדכנית ויכלול ממצאים, מסקנות ומתווים אפשריים לפעולה.

דוגמאות לשאלות שבהן יעסוק צוות המומחים:

1. מהו ערכם ומהי מטרתם של לימודי מדעי הרוח בבית הספר?
2. היבטים פרגמטיים – איך מעודדים את לימודי מדעי הרוח במערכת החינוך?
3. היבטים פדגוגיים – איך מלמדים את מדעי הרוח, ואיך מעריכים לימודים אלה?
4. היבטים תוכניים – מהם מרכיביה ויסודותיה של תוכנית לימודים עדכנית במדעי הרוח? מה צריך לדעת אדם משכיל? מהו האיזון הנכון בין **ידע** לבין **מיומנויות** בתחום מדעי הרוח (כגון חשיבה ביקורתית, קריאה ביקורתית, בנייה והצגה של טיעונים וכיוצא באלה), ומהו התהליך המיטבי לקביעת תוכנית הלימודים?
5. מהם יחסי הגומלין בין תחומי הדעת השונים, ומהו מקומם של מדעי הרוח בהקשר זה? האם יש לעודד לימודים תחומיים, רב-תחומיים או בין-תחומיים במדעי הרוח ומה דרוש למורים כדי לקיים תהליכי הוראה כאלה? מהו המענה המתאים לכל שכבת גיל?

תהליך הלמידה של צוות המומחים יישען גם על פעילויות עבר של היוזמה:

[ועדת המומחים לנושא התאמת תוכניות הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה-21](#);

[ועדת המומחים לנושא חינוך לערכים – קווים מנחים למדידה ולהערכה](#);

[ועדת המומחים לנושא טיפוח למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך](#);

[ועדת המומחים לנושא מחקר מתווה דרך: הצעה לארגון לימודים מחודש](#)

הרכב הצוות

- יו"ר: פרופ' רון מרגולין
- גבי בלהה בן אליהו
- פרופ' אבנר בן עמוס
- פרופ' אביבה חלמיש
- פרופ' שי פרוגל

מרכזת אקדמית: ד"ר טלי פרידמן

לוח זמנים למפגש

התכנסות וכיבוד	9: 00-8: 45
חלק ראשון – מפגש ותיאום ציפיות עם משרד החינוך	10: 30-9: 00
ברכות ודברי פתיחה קצרים : פרופ' רון מרגולין, רננה פרזנצ'בסקי אמיר וגל פישר	9: 15-9: 00
הצגה של העשייה במשרד החינוך וסוגיות רלוונטיות – ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית	10: 30-9: 15
חיבור בין מחקר למדיניות חינוך : מחשבות על מעברי ידע – ד"ר הילה טל, לשכת המדען הראשי	
דיון משותף עם נציגי המשרד	
הפסקה	10: 45-10: 30
חלק שני – ישיבה פנימית של הצוות	12: 00-10: 45
<ul style="list-style-type: none"> • הצגת תהליכי העבודה של היוזמה • הצגה עצמית וגילוי נאות של חברי הצוות • דיון ב"גבולות הגזרה" של עבודת הצוות : נושאים מרכזיים ומתווה העבודה • דיון אופרטיבי להמשך : קולות קוראים וימי למידה • תכנון וקביעת מועדים להמשך 	

חומרי רקע

המסמך שלהלן מציג תמונת מצב חלקית של פעילויות הנוגעות לקידום מדעי הרוח. כללנו בו פעילויות של ועדות וצוותים בעבר ובהווה; מקורות מרכזיים לנושא; סקירות ומהלכים דומים בעולם; פירוט של תוכניות, וגופים בישראל הפועלים לקידום נושא מדעי הרוח. כל אלו ישמשו נקודת מוצא ובסיס משותף לעבודת הצוות, ואליהם יתווספו בהמשך חומרים נוספים.

פעילויות רלוונטיות בהווה ובעבר

ועדת היגוי של המל"ג ושל ות"ת לקידום מדעי הרוח

הוועדה בראשות פרופ' חביבה פדיה פועלת מנובמבר 20 והמנדט שלה עד מרץ 22. הוועדה גיבשה כבר המלצות ראשונות לפעולה והוציאה קול קורא לאוניברסיטאות במסגרת [תוכנית המאה](#) – 100 מיליון ש"ח לקידום מדעי הרוח (באקדמיה). להרחבה על עבודת הוועדה ראו: [מפגש עם פרופ' חביבה פדיה](#) – במסגרת "מעברים" – סדרת מפגשים בהנחיית דויד לוי-פור. תוכנית ה-100 מתבססת על העקרונות הבאים הרלוונטיים גם כנקודות לחשיבה בהקשר למערכת החינוך: **חדשנות במדעי הרוח, בינתחומיות, דיאלוג והעשרה הדדית בין דיסציפלינות בתוך מדעי הרוח בינן לבין עצמן, בין מדעי הרוח ובין מדעי הטכנולוגיה וכלל המדעים בשילובים שונים.**

עיקרי התוכנית החדשה הרלוונטיים לענייננו:

1. **מבנה חדש לתואר ראשון במדעי הרוח** - המבנה יכלול מאגדי קורסים (אשכולות או מקבצים קוהרנטיים ומובנים בעלי רציונל מיקוד ברמת התמחות) אשר יקנו רקע כללי לסטודנטים ולאחר מכן הם יבחרו כיוונים יותר דיסציפלינריים לשם התמחות בכיוון המועדף להם.
2. **שילוב בין מדעי הרוח ודיסציפלינות נוספות באקדמיה**: יצירת מקבצי (אשכולות) קורסים להקניית "אוריינות הומניסטית" לסטודנטים שאינם ממדעי הרוח ו"אוריינות דיגיטלית" לסטודנטים במדעי הרוח. במקביל, יקודמו תוכניות בינתחומיות לתואר ראשון תוך העלאת תקצוב עבור תוכניות בינתחומיות המשלבות מדעי הרוח עם דיסציפלינות אחרות.
3. **בניית מרחבים על תחומיים (מדעים-משפטים, מדעי הרוח, מדעי החברה) מחקרניים והוראתיים המהווים מרכז על בין פקולטטי במטרה לבנות תוכניות לימודים משותפות וקורסים בינ"ל, התקצוב יכלול תמריצים להשתתפות סגל בכיר בפעילות המרכז, מלגות לפוסט-דוקטורנטים, מלגות תואר ראשון (מצטיינים), אוריינות דיגיטלית לסגל ועוד.**

דוח של מרכז המידע של הכנסת

דוח משנת 2017. הוזמן לבקשת ועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת, לקראת דיון הוועדה בנושא עתיד לימודי מדעי הרוח במערך ההשכלה הגבוהה בישראל. המסמך כולל נתונים בסיסיים על לימודי מדעי הרוח בבתי הספר התיכוניים בהתייחס לניגשים לבגרויות במקצועות תנ"ך, ספרות והיסטוריה. המסמך מציג נתונים לגבי סטודנטים באוניברסיטאות, מציג את עיקרי הדיון הציבורי בנושא זה בעשור האחרון ומפרט את פעילויות המל"ג, הות"ת ומשרד החינוך לקידום לימודי מדעי הרוח.

כנס מדעי הרוח "האוניברסיטה ובתי הספר"

מטעם האקדמיה הצעירה הישראלית, אפריל 2017. בכנס שהוביל פרופ' יונתן בן דב, הוצגו יוזמות של חוקרים לקידום ההוראה והלמידה של מדעי הרוח בבתי ספר. בין השאר הציעו תוכנית עמיתים למורים-חוקרים במדעי הרוח (פרופ' רוני אלנבלום וד"ר יעל יוסטוס סגל). ד"ר חיים וייס, פרויקט "מרצה בכיתה" בדרום בשיתוף אוניברסיטת בן גוריון (מורה-חוקר). תעודת בגרות איכותית "משולבת". ד"ר מיכל בר אשר סיגל, פרופ' יונתן בן דב. בבירור עם מרכזת הפעילות באקדמיה הצעירה הסתבר שהיוזמות שעלו בכנס לא צלחו.

דוח מצב מדעי הרוח 2016

הדוח נכתב על ידי חוקרים ממכון ון-ליר בשיתוף יד הנדיב. הוא הוזמן על ידי הוועדה הקבועה של מלגות-ות"ת לקידום מדעי הרוח. הפרק הראשון עוסק בהכשרת מורים למדעי הרוח, הוראה בתיכוניים ובחינות בגרות. פרק זה מציג נתונים מפורטים על שעות ההוראה, שיעור הניגשים לבחינות בגרות במקצועות הרוח, התפלגות על פי מספר יחידות לימוד ועוד. שאר הפרקים נוגעים להשכלה גבוהה ומרחיבים על המגמות בקרב סטודנטים שלומדים מדעי הרוח – בהגדרתם הרחבה – בפקולטות השונות בישראל. בדוח זה חולקו מדעי הרוח לארבעה תחומים: (א) **ליבת מדעי הרוח** ובכלל זה היסטוריה על ענפיה השונים, ספרות, לימודי תרבויות ודתות וכן היסטוריה. (ב) **שפה**: לשון עברית, הבעה עברית, אנגלית, ערבית ושפות נוספות; (ג) **אומנויות**: ציור, מוזיקה, מחול, קולנוע, תיאטרון ועוד; (ד) **יהדות**: מקרא, מורשת, תרבות ישראל, יהדות, מחשבת ישראל, מקרא, תלמוד ועוד.

מתוך הדוח עולה כי בתחומי הליבה במדעי הרוח לומדים פחות שעות מבעבר (נכון ל-2016), אך דווקא בהוראת שפות ואומנויות נמצא גידול משמעותי. כמו כן מספרם של המורים למדעי הרוח ובעיקר בשפות, ביהדות ובאומנויות – גדל משמעותית. רוב המורים הם בעיקר מורות, ומחצית מהמורים והמורות למקצועות ליבה במדעי הרוח הם בעלי תואר שני ומעלה. אשר לבחינות הבגרות, הדוח מצביע על ירידה מתמדת במספר הניגשים לבחינות מורחבות בהיסטוריה ובספרות; בתנ"ך נשמרה יציבות. רוב הניגשים הם בנות.

הכנס שנערך סביב יציאת הדוח כלל גם [מושב](#) מעניין שמתייחס למערכת חינוך ולהוראת מדעי הרוח בתיכון.

[דוח מוקדם יותר \(2011\) של מכון ון-ליר](#) ונציגי אוניברסיטאות "מהלך לאומי לקידום לימודי הרוח בחברה הישראלית". במסגרת המהלך פעלו 3 צוותים שהרלוונטי ביותר לענייננו הוא צוות חינוך שהציב שתי מטרות על: 1. לנסח דרכי פעולה להעלאת קרנם ומעמדם של מדעי הרוח בבתי הספר התיכוניים. 2. לעצב את הקשר בין הפקולטות למדעי הרוח באוניברסיטאות ובין ההשכלה שאיננה אוניברסיטאית – בעיקר בתי ספר תיכוניים ומכללות. ההמלצות לגבי ציבור המורים מתמקדות בעידוד למצוינות בקרב קהילת מורי מדעי הרוח בכלל, ובקרב מורים בולטים מתחום מדעי הרוח בפרט; חיזוק וטיפול של הקשר בין קהילת המורים ובין הקהילה האקדמית כדי שהמורים יוכלו להתפתח ולהתעדכן תדיר בתחומי הדעת שלהם. באשר לכלל תלמידי התיכון הוועדה המליצה על דרכים שונות להרחבת בסיס הידע ולחשיפה למדעי הרוח (תחום דעת אחד לפחות ברמה של 3 יחידות בגרות; מתן בונוס בקבלה לאוניברסיטאות; הגברת חשיפה לאומנות ותרבות ועוד). המלצות נוספות התייחסו לדרכים להוראה והעשרה במדעי הרוח לתלמידים מתחומי המדעים האחרים (מיזמים רב תחומיים; מפגשים עם אנשי רוח ועוד).

[דוח מבקר המדינה 2013](#)

לימוד המקצועות ההומניים בבתי ספר שבפיקוח הממלכתי. הדוח מצביע על ירידה במספר הנבחנים במקצועות ההומניים ברמת חמש יחידות לימוד ובשיעורם מכלל התלמידים ועל היעדר בקרה של משרד החינוך על אופן הניצול בפועל של שעות ההוראה שהוקצו לנושאים אלה. כן קבע המבקר כי חלק גדול מן המורים שמלמדים מקצועות כגון: אזרחות, גיאוגרפיה, היסטוריה, ספרות, לשון והבעה בחינוך העל-יסודי, לא הוכשרו ללמד מקצועות אלה. מצב זה חמור במיוחד בחינוך הממלכתי-דתי. המבקר קרא למשרד החינוך ליזום בדיקה מקיפה באשר לחולשות המסתמנות בקשר להוראת המקצועות ההומניים במטרה לקדם פעולות לחיזוק וביסוס הוראתם במערכת החינוך.

דוחות, סקירות ומהלכים מהעולם

דוח חדש של אונסקו: [Reimagining our Futures Together - A New Social Contract for Education](#)

בימים אלה ממש (נובמבר 2021) התפרסם מסמך מסכם של ועדה בינלאומית של מומחים שפעלה מטעם ארגון אונסקו. הוועדה קיימה תהליך למידה מקיף ורב משתתפים במשך כשנתיים, במטרה להציע "חוזה חברתי" חדש הנוגע לחינוך אל מול האתגרים והפערים שהוצפו ביתר שאת במשבר הקורונה. ברוח זו מתייחס המסמך גם למדעי הרוח. כותבי המסמך רואים במדעי הרוח (כמו גם במדעי החברה ולימודי תרבות) כחיוניים כדי לסייע לתלמידים ללמוד מגוון רחב של גישות לבעיות העומדות בפניהם. היסטוריה, למשל, כאשר נלמדת

בצורה יעילה, יכולה לפתח פרספקטיבה חשובה על שינוי חברתי ומערכות חברתיות. הבנת התרחשות היסטורית מהעבר, יכולה לתרום להבנת המתרחש בהווה ולהיערך טוב יותר לעתיד. כדי שזה יקרה, הוראת ההיסטוריה צריכה להשתחרר מלימוד כרונולוגיות ולהתמקד בדיון על חקר עובדות וראיות ובהבנה של חוויות אנושיות ולא אנושיות. בדומה למרתה נוסבאום, כותבי המסמך רואים במציאת דרכים חדשות לחבר ולחבר מחדש את החינוך למדעי הרוח כמשימה חשובה מאוד גם לעתיד הדמוקרטיה. פילוסופיה, היסטוריה, ספרות ואומנויות יכולות לחבר אותנו עם מטרה, הערכה של חקירה ביקורתית, אמפתיה, אתיקה ודמיון. כל הגישות ההומניסטיות הללו חיוניות גם לחיזוק 'אוריינות העתיד' של התלמידים. להיות 'אורייני עתיד' זה להיות מסוגלים להתכונן, להסתגל ולחדש מול שינויים שמתרחשים ויתרחשו. עניין חשוב זה ייתמך באמצעות חיזוק מדעי הרוח במרחב הציבורי הן בתוך החינוך הפורמלי ומחוצה לו. לגישתם: "חיבור מחדש בין החינוך למדעי הרוח מנקודת המבט של האנושות המשותפת, הפלנטה המשותפת והשאיפה הקולקטיבית לצדק היא משימה מכרעת."

The Heart of the Matter - דוח של ועדת מומחים מטעם האקדמיה האמריקנית למדעים ולאומנויות
(2013)

הוועדה הוקמה במענה לפנייה של הסנאט ובית הנבחרים האמריקני. הדוח המקיף שנכתב מתייחס לשלוש מטרות מרכזיות ללימודי מדעי הרוח בארה"ב:

1. לחנך לידע, למיומנויות ולהבנה שאמריקנים יצטרכו כדי לשגשג בחברה דמוקרטית במאה ה-21. מדעי הרוח (והחברה) מספקים מסגרת וקונטקסט אינטלקטואליים להבנה ולשגשוג בעולם משתנה. הם מלמדים לא רק את ה"מה" אלא גם את ה"איך ולמה".
2. חיזוק חברה שהיא חדשנית, תחרותית וחזקה. היכולת להסתגל לעולם משתנה ולשגשג בו מבוססת לא רק על הוראה לתפקידים ספציפיים בעולם העבודה של היום אלא גם על התפתחות של גמישות מקצועית ומאפיינים ארוכי טווח של ה-MIND: חקרנות, תפיסה מהירה, היכולת לבחון רעיונות בהקשרים שונים והיכולת לחלוק ולבנות רעיונות יחד עם אחרים.
3. להכין מנהיגים לקראת עולם מחובר ומקושר interconnected. מדעי הרוח והחברה מלמדים אותנו אודות עצמנו ואודות אחרים. הם מאפשרים לקחת חלק בכלכלה גלובלית המצריכה הבנה של מגוון תרבותי ורגישות להשקפות שונות. הם מאפשרים לאנשים סביב העולם לעבוד יחד למען נושאים כמו קיימות או אתגרים בריאותיים גלובליים.

הפרק הראשון במסמך עוסק בקידום מדעי הרוח במערכת החינוך. עיקרי ההמלצות בחלק זה נוגעות לחשיבות הבסיסית של הנחלת אוריינות מגיל צעיר – דיבור, קריאה וכתיבה וכן להכנת תלמידים לחיים אזרחיים ולמעורבות בהליכים דמוקרטיים. הוועדה מדגישה את הצורך בשיפור מעמדם של צוותי ההוראה

ובמקביל את ההכרח בהכשרה ובפיתוח מקצועי שלהם ואת השילוב של כוח אדם משכיל ואיכותי במערכת החינוך.

[Branches from the Same Tree](#)

דוח משנת 2018 של ועדת מומחים אמריקנית (ועדת קונצנזוס) שפעלה מטעם האקדמיות הלאומיות למדעים, להנדסה ולרפואה. הדוח עסק בשילוב הומניסטיקה במדעים, רפואה והנדסה בהשכלה הגבוהה. הדוח התמקד אומנם במערכת ההשכלה הגבוהה אך הוא רלוונטי לפעילותו של צוות המומחים בהתייחסותו המקיפה ללמידה בין-תחומית, רבת-תחומית ועלת-תחומית (ראו פרק 3 במסמך). הפרק דן בין השאר בהגדרות של דיסציפלינות, בתוכן דיסציפלינרי, באינטגרציה של תחומים בתוך תוכנית הלימודים וכן סוקר מחקרים שנעשו על קורסים אינטגרטיביים ששילבו תחומי דעת שונים. פרק 6 מתייחס להיבטים נוספים של הנושא ולתובנות שעלו מתוכניות ומקורסים לסטודנטים לתואר ראשון.

[Beyond The Basics: Achieving Liberal Education for all children](#)

המסמך פורסם בשנת 2007 כחלק מפעילות המכון שעוסק בקידום מצוינות בחינוך בארה"ב ובמיוחד באוהיו. החלק הראשון עוסק בחשיבות של החינוך הליברלי (Liberal Arts). הפרקים בחלק השני עוסקים בהיבטים שונים של הוראה, למידה והערכה של מדעי הרוח במערכת החינוך. עוסק גם בהכשרת מורים ותיקים להוראת מדעי הרוח.

דוגמאות למהלכים רלוונטיים במדינות שונות

כחלק מההכנות לעבודת צוות המומחים, אספנו חומרים על מהלכים שנעשו במספר מדינות לקידום לימודי מדעי הרוח במערכת החינוך. נתייחס בקצרה לדוגמאות ממערכת החינוך בקנדה, אנגליה וסינגפור.

קנדה

מערכת החינוך של קנדה נחשבת לאחת ממערכות החינוך הטובות בעולם והיא אחת המובילות במספר בוגרי מדעי הרוח – זאת לפי דוח הפורום הכלכלי העולמי. בשנת 2019 קיימה קנדה תהליך חשיבה שיתופי נרחב בהשתתפות נציגים מכל המוסדות להשכלה גבוהה במדינה, כדי להגדיר מטרות ודרכי פעולה להשקעה במדעי הרוח ולקידומם.

במחוז אונטריו (הגדול ביותר בקנדה) הופעלה תוכנית רחבת היקף המשלבת לימודי מדעי הרוח של תלמידי תיכון באוניברסיטאות. [במסמך אג'נדת החדשנות של אונטריו](#) מצהירים מנסחיו כי מדעי הרוח והחברה הם

מרכיבים חיוניים ביצירת כלכלה יצירתית ומבוססת ידע. תרבות תוססת, הם טוענים, היא לא רק סימן היכר לחברה משגשגת, אלא גם אלמנט מפתח המושך חדשנות בכל התחומים ומקדם צמיחה כלכלית. אונטריו מצהירה בתוכנית הלימודים שלימודי מדעי הרוח עוזרים בבניית הבנה לגבי הפרט, המשפחה וקבוצות מגוונות בחברה. חשוב לשים דגש על לימודי מדעי הרוח כדי לעורר מודעות ויכולת קבלת החלטות של אזרחים פעילים, בד בבד עם הבנה של מורכבויות בחברה וחברה והיותה מגוונת.

תוכנית הלימודים למדעי הרוח באונטריו מתחילה בכיתה ט' והיא תוכנית משולבת של מדעי החברה ומדעי הרוח. התוכנית נחלקת לחמישה תתי-תחומים: לימודי צדק (הגינות), לימודי משפחה, מדעי החברה כלליים, פילוסופיה ולימודי דתות עולמיות. על אף השוני ביניהם, חמשת התחומים נלמדים בדגש על השפעת אנשים והשפעה של משפחה, חברה, מוסדות, תרבות על ידי נורמות, רעיונות וערכים. במבנה תוכנית הלימודים הזו, לימודי צדק, משפחה וחברה משתייכים לקטגוריה של מדעי החברה, ולימודי הדתות והפילוסופיה שייכים לקטגוריה של מדעי הרוח.

בלימודי פילוסופיה ודתות השיעורים מתמקדים בשאלות בסיסיות ורעיונות על טבע האדם ומצב האדם. בשיעורים מושם דגש על מחקר וניתוח, במטרה לעזור לתלמידים להבין את עצמם, את משפחתם ואת החברה המקיפה אותם, מתוך שאיפה למצוא משמעות בעולם שסביבם.

המיקוד עבור אנשי החינוך נעשה בדגש על ארבעה תחומים:

1. **בירור משמעות וספרות ביקורתית** – למידת סיבתיות והיכרות עם הבעייתיות שבה. הבנה מעמיקה של טקסט, למידת הרקע שלו, השפעתו והביקורת עליו.
2. **פתרון בעיות** – עיסוק בבעיות שעמן התמודדו אנשים באופן פרטי, קבוצתי, ארגוני וחברתי. העיסוק במציאת פתרון יכולה להתמקד בכל שלב בסיפור או ברעיון – תיאורטי, ארכיוני, חברתי ועוד. לרוב, הבעיות הן פוליטיות או מוסריות והפתרונות שלהם בדרך כלל שנויים במחלוקת.
3. **הבנת העצמי והאחר** – בחינת מערכת האמונות האישית של התלמידים והתלמידות ושל נקודות מבט שונות.
4. **הרחבת אופקים מקומית וגלובלית** – היכרות עם נורמות שונות, פיתוח זהירות בקרב התלמידים וחשיבה מוסרית על נטילת אחריות למעשים. התלמידים לומדים איך תיאוריות משפיעות על פעולות חברתיות, המשפיעות בתורן על הרווחה של פרט או חברה בעולם.

תוכנית הלימודים למדעי הרוח בתיכון (כיתות ט' עד י"ב) מציעה חמש רמות של קורסים. התלמידים בוחרים בין הרמות השונות בהתאם לעניין, להישגים ולשאיפות לימודים עתידיות. בין הקורסים ניתן למצוא: הון, גיוון וצדק חברתי; תרבויות עולמיות; משפחות בקנדה; פילוסופיה: השאלות הגדולות; תיאוריות בפילוסופיה; דתות העולם ועוד.

תהליך ההערכה של התלמידים והתלמידות נעשה באופן שיטתי ומעמיק. במהלכו נבדקים ארבעה אלמנטים: ידע והבנה של תוכן הקורס; חשיבה ביקורתית ויצירתית על התוכן; תקשורת – היכולת להעביר ידע ומשמעות; ויישום – שימוש בידע ומיומנויות של יצירת קשרים בין נושאים.

אנגליה

תחום מדעי הרוח באנגליה זוכה להתייחסות כבר מבית הספר היסודי. לפי תפיסת מערכת החינוך על הילדים ללמוד כבר בשלב מוקדם תחומים במדעי הרוח כדי לפתח מודעות לזהות שלהם, למקום (בזמן ובמרחב) ולמקום החברתי, התרבותי והדתי שלהם. זאת משום שמדעי הרוח שמאפשרים התנסות ישירה עם העולם ושימוש בעקרונות ומיומנויות חשיבה.

בבית הספר היסודי, הלימודים במדעי הרוח מאורגנים סביב תמות גדולות. לשם כך צומצמה הלמידה הדיסציפלינרית, ובמסגרתה יכולים בתי הספר לבחור להתמקד בשתי תקופות היסטוריות מרכזיות ולבחור בעצמם באילו סוגיות חוצות דיסציפלינות הם מעוניינים לעסוק.

משנת 2002 תוכנית הלימודים באנגליה דורשת מבתי הספר היסודיים לאמץ גישה חינוכית הנקראת SMSC (spiritual, moral, social and cultural) Education החוצה את כל תחומי הלימוד (Dfe, 2014). מחנכי כיתות בבתי הספר דיווחו שהם מזהים קשר בין למידת תחומי מדעי הרוח לבין תחושת השלמות (Well-being) של התלמידים והתלמידות, ומוצאים במדעי הרוח מענה לצורך זה (Barnes, 2017).

סינגפור

במסמך שהופק עבור המכון הלאומי לחינוך (NIE) עולה הטענה שלאורך השנים למרות ההישגים הגבוהים של התלמידים הסינגפורים בבחינות הלאומיות במדעי הרוח הם אימצו למידה מכאנית שהובילה לקושי בהבניית ידע חדש, אחד המאפיינים של לומדים ביקורתיים ועצמאיים.

טענה זו הובילה לחיפוש אחר גישה לימודית שונה ולפיתוח כלים לימודיים שמטרתם לייצר חשיבה דיסציפלינרית. כדי לשפר את היכולות בהיסטוריה, גיאוגרפיה ובמדעי החברה התקבלה החלטה באגף הפיתוח והתכנון במשרד החינוך (CPDD) על שינוי מהותי - מעבר מלמידת נתונים ללמידה מבוססת חקר. למידה מבוססת מחקר נבחרה ככלי מרכזי שיאפשר ללומד להבנות ידע באופן עצמאי על פי עניין אישי ובתוך הנורמות של למידת הדיסציפלינה. בהיסטוריה לדוגמה נבנתה התוכנית "עושים היסטוריה" (History Making) שמטרתה הייתה להכיר את המושגים המרכזיים שבלב לימודי ההיסטוריה כמו: שינוי, סיבה, משמעות וראיות (Afandi, 2013). במסגרת תוכנית זו הגדיר משרד החינוך בסינגפור שבע איכויות שעל הסילבוס ללימודי היסטוריה לפתח בלומד מגיל חטיבת ביניים ועד ללימודי קדם-אוניברסיטה:

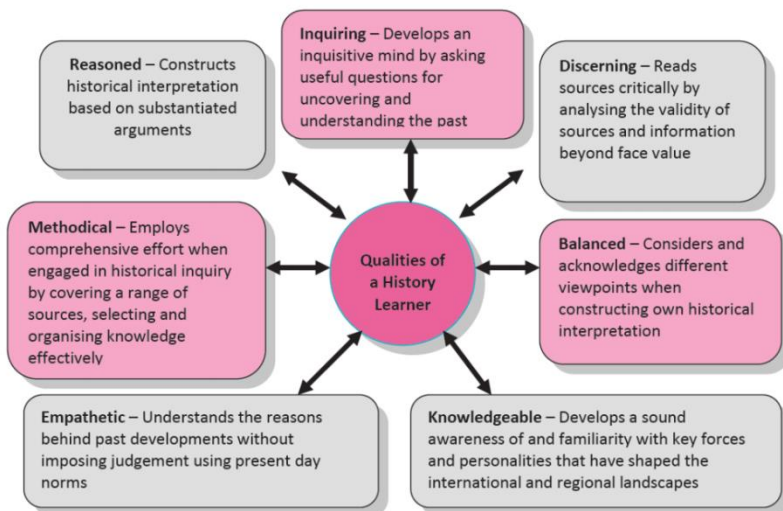

Figure 1.3a: Qualities of a History Learner

דוגמאות מהעולם לתוכניות הכשרה ופיתוח מקצועי

ארצות הברית - תוכנית שמפעילה Stanford History Education Group

קבוצת החינוך להיסטוריה באוניברסיטת סטנפורד (SHEG) מפעילה תוכניות לימודים דיגיטליות שנמצאות בשימוש בכל מדינות ארה"ב ובמעל 200 מדינות נוספות.

הקבוצה היא קבוצת מחקר ופיתוח עטורת פרסים הכוללת מרצים בכירים מאוניברסיטת סטנפורד, אנשי צוות, סטודנטים לתארים מתקדמים, פוסט-דוקטורים ומנחים אורחים. המטרה הראשית של קבוצת SHEG הינה שיפור החינוך להיסטוריה באמצעות מחקר, עבודה עם בתי ספר והגעה ישירות לכיתות עם חומרים חינוכיים למורים ולתלמידים.

קבוצת SHEG מציעה מגוון אפשרויות להכשרות מקצועיות עבור מורים בכל דרגות ההוראה, החל מסמינרים וקוריקולום מקוונים לסדנאות בנות שבוע. ההכשרות המקצועיות מיועדות למורים להיסטוריה או מדעי החברה בכדי לעמוד בתקינה החדשה של למידה בארה"ב (The common core state standards).

נושאי ההכשרות כוללים נושאים כמו: כיצד לקרוא מידע כמו היסטוריון, הערכה מכוננת של היסטוריה "מעבר לבועה", חשיבה היסטורית ביקורתית, פיתוח שיעורים והערכות מבוססות ראיות, כיצד ליצור דיונים בכיתה בנושאים היסטוריים, ודוגמאות לתרגילי קריאה של מסמכים היסטוריים ראשוניים. תוכניות

הלימודים הדיגיטליות שפותחו ע"י SHEG, כמו "לקרוא כמו היסטוריון" ו-"מעבר לבועה", זכו ליותר מ-9 מיליון הורדות.

הקבוצה גם מציעה לציבור המורים מגוון של חומרים מקוונים בתחומים שבהם היא מתמחה, לרבות מערכי שיעור, מקורות דיגיטליים, שיעורים מצולמים ותרגילים, גם ללא קשר להשתתפות בתוכניות ההכשרה או הפיתוח המקצועי.

בנוסף, קבוצת SHEG מציעה תוכנית דוקטורט נחשבת במחקר חינוכי להוראת היסטוריה. תוכנית הדוקטורט בחינוך להיסטוריה חוקרת את האופן בו צעירים מבינים את העבר במסגרת הלימודים ומחוץ לבית הספר. בימים אלו, עבודת המחקר והפיתוח הפדגוגי של SHEG מתמקדת באופן בו תלמידים מעריכים מידע שהם פוגשים באינטרנט. לשם כך, קבוצת המחקר של SHEG מפתחת תוכני לימודים מקוונים בכדי לעזור לתלמידים לפתח את הכישורים הדרושים כדי לנווט בנוף הדיגיטלי הנוכחי, כמו למשל זיהוי חדשות מזויפות (fake news).

אנגליה – Institute of Education -PGCE History

המכון לחינוך של אוניברסיטת לונדון מפעיל תוכניות מגוונות להכשרת מורים. המכון מפעיל תוכניות לתואר ראשון, תואר שני ולדוקטורט שמטרתם המרכזית היא קידום המחקר בתחום החינוך וחיזוק כוח ההוראה בבתי הספר. המכון קיים משנת 1902 וכיום הוא נחשב למוסד הגדול ביותר בלונדון להשכלה גבוהה. המכון מוביל גישת לימודי הוראה המכונה "טבילה הדרגתית" שמשמעותה שהסטודנט מתחיל ללמד בהדרגה עד שהוא רוכש כישורי הוראה וניהול של כיתה מלאה.

תוכנית ההכשרה פועלת במסגרת לימודים לתואר שני באוניברסיטת לונדון כתוכנית המכשירה לקראת תפקיד ההוראה. מטרת התוכנית להכשיר סטודנטים להיות מורים להיסטוריה מעוררי השראה עבור תלמידי חטיבה ותיכון. ישנם חמישה נושאים מרכזיים בבסיס התוכנית:

1. חשיבה היסטורית
2. מגוון היסטוריות
3. היסטוריה לכולם
4. לעסוק בהיסטוריה
5. להפוך למורה להיסטוריה מקצועי

התוכנית אורכת כשנה וחצי ומנחים בה 20 מרצים מובילים בתחום ההיסטוריה. הלימודים עצמם משלבים למידה חוץ כיתתית במוזיאונים ובאתרים היסטוריים באזור העיר לונדון.

במסגרת הלימודים ישנה אפשרות להשלים תוכנית בלימודי השואה כחלק מהתואר. נוסף לכך יש חיבור בין התוכנית לבין המחלקה להיסטוריה ושם ניתנת האפשרות לסטודנט להתמחות בתחומים ספציפיים כמו לדוגמא תקופת העבדות באנגליה.

דוגמאות לתוכניות ולגופים בישראל הפועלים לקידום מדעי הרוח לתלמידים ולצוותי הוראה

מרכז לימודי הרוח

המרכז הוקם בשנת 2018 כיוזמה משותפת של משרד החינוך (המזכירות הפדגוגית), הספרייה הלאומית והמרכז ללימודי רוח. מישורי פעולה עיקריים כפי שהוגדרו בתוכנית האסטרטגית של המרכז הם:

העלאת קרנם של העוסקים בתחומי לימודי הרוח, מורים ותלמידים כאחד, באמצעות טיפוח סגלי הוראה ומנהיגות חינוכית ועידוד מצוינות לימודית.

חידוש פני הלמידה: הטמעה של מתודות הוראה ולמידה ההולמות את רוח הזמן ומתאימות לדור הצעיר תוך שימוש באוצרות הספרייה הלאומית.

איחוד כוחות: יצירת שיתופי פעולה בין גורמים פעילים שונים בתוך המערכת ומחוצה לה, ובכללם מוסדות להשכלה גבוהה וגופי תרבות.

רוח צעירה

תוכנית ייחודית לתלמידים מצטיינים במדעי הרוח. התוכנית מבוססת על פיתוח כישורי קריאה וכתובה עיונית. שותפים לה משרד החינוך, עיריית ירושלים תל אביב וראשון לציון, האוניברסיטה הפתוחה והספרייה הלאומית. נכון לשנת הלימודים תשפ"א פעלה התוכנית בארבעה מרכזים – ירושלים, ראשון לציון, אשדוד ותל אביב; כשבירושלים התוכנית פועלת גם בערבית. מייסד ומנהל: ד"ר זאב אליצור.

דרך רוח

"דרך רוח", היא חברה לתועלת הציבור שפועלת כבר משנת 2011 לקידום מדעי הרוח בארץ ושילובם האינטנסיבי בזירות החינוכיות, החברתיות, הכלכליות והפוליטיות. בשנים האחרונות החברה ממוקדת בעיקר במערכת החינוך ופועלת במספר מישורים:

בתי חינוך למדעי הרוח לתלמידי תיכון במוסדות האקדמיים: בתי החינוך פועלים באוניברסיטאות חיפה, תל אביב, בן גוריון ובר אילן וכן במכללה האקדמית תל חי ובמכללה האקדמית אורנים. הפעילות נעשית בשיתוף של רשויות מקומיות, קרנות פילנתרופיות, והמוסדות האקדמיים עצמם. נכון לתשפ"ב פועלות במסגרת

התוכנית 38 כיתות לימוד בשתי מגמות לימוד מרכזיות (פילוסופיה וספרות) וכ- 500 תלמידים מ- 60 בתי ספר לוקחים בה חלק.

בתי חינוך למדעי הרוח לתלמידי היסודי: נכון לשנת תשפ"ב פועלים 3 בתי חינוך למדעי הרוח לתלמידי היסודי: באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת בן גוריון ובעיר בת ים. התוכנית מתמקדת בלימודי ספרות ופילוסופיה לתלמידים מכיתות ד'-ה'.

הענקת פרס ון ליר לעבודות גמר מצטיינות של תלמידי תיכון בתחום מדעי הרוח והאמנויות – יוזמה של דרך רוח' בהובלה של מכון ון ליר בירושלים המעודדת תלמידי תיכון לכתוב עבודות גמר בתחום מדעי הרוח בהיקף של 5 יח"ל.

המייסדים והמנהלים השותפים הם ד"ר סיגל נאור פרלמן וליאור פרלמן.

[אידיאה](#)

תוכנית למחקר בנושאים הומניסטיים. במסגרת התוכנית התלמידות והתלמידים כותבים עבודת מחקר בתחומי מדעי הרוח, החברה והאומנויות בליווי אישי של מומחה מן האקדמיה. עבודת המחקר מוכרת על ידי משרד החינוך כעבודת גמר ברמה מוגברת (5 יחידות לימוד). התוכנית מופעלת כמיזם משותף עם מרכז מדעני העתיד ומשרד החינוך – האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים, והיא מסובסדת במלואה. בשנה"ל תשפ"א הופעלה התוכנית באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטה העברית בירושלים.

[כרם](#)

מכון לחינוך הומניסטי יהודי. המכון מכשיר מורים בתחומי הרוח, היהדות, החברה, האומנות והמדעים. עורך תוכנית להסבת אקדמאים להוראה. כמו כן המכון מפעיל תוכנית למורים מובילים קהילות למידה ואת פרויקט אשכולות – תוכנית הכשרת מורים להוראת תרבות יהודית ישראלית בתמיכת קרן סוליייר.

[המכון למצוינות בהומניסטיקה](#)

במכון מבקשים להשפיע על דמותה הערכית-מוסרית של החברה בישראל באמצעות קידום הלימוד של מקצועות ההומניסטיקה – תנ"ך, היסטוריה, מחשבת ישראל, ספרות המכון פועל בתוך תוכנית הלימודים הקיימת, במסגרת המקצועות שנלמדים כיום ובקרב מורים מכהנים. עוסק בפיתוח חומרי למידה איכותיים בהלימה לנושאי הלימוד בכיתות, תוך דגש על ערכים ציוניים-הומניסטיים. במסגרת פיתוח מקצועי של מורים נערכים מפגשי לימוד המתמקדים בדרכים "לתיווך ערכים ומשמעות".

מסמכים רלוונטיים של משרד החינוך

משרד החינוך ביקש לשתף בשלב זה במסמכים הבאים:

[מסמך אבני דרך שנת הלימודים תשפ"ב](#) מסמך מדיניות מתומצת המיועד למנהלי מוסדות החינוך. המסמך כולל את המצפנים המרכזיים של המערכת – ייעוד מערכת החינוך, המטרות והיעדים, לצד מגוון כלים תומכים. מסמך זה נועד להוות תשתית לשפה משותפת לכלל המערכת.

["פעילות למידה בינתחומית במערכת החינוך"](#), (אוקטובר 2019) סקירת ספרות שנכתבה עבור המשרד על ידי ד"ר עדי קידרון. סקירה זו מתייחסת להיבטים יישומיים של המסמך המסכם של ועדת המומחים לנושא [התאמת תוכניות הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה-21](#).

מקורות ראשוניים לעיון

• נוסבאום, מרתה (2017). **לא למטרות רווח: מדוע הדמוקרטיה זקוקה למדעי הרוח**. תל אביב: מכון מופ"ת.

נוסבאום מציגה בספר זה 3 טענות מרכזיות: 1. התבוננות על העולם בפריזמה כלכלית צרה מעוותת את נקודת המבט שלנו ומעודדת התמקדות בסוג מסוים של ידע והתעלמות ממגוון רחב של מקורות אחרים. 2. חובה לאפשר לכל בני האדם מימוש מיטבי של היכולות האנושיות הגלומות בהם כך שיוכלו ליהנות מחיים אנושיים מכובדים של ביטחון ורווחה. 3. זה אופטימי מדי להניח שאפשר למצוא ליבה מהותית משותפת לכל האזרחים. לכן יש לשים דגש על חירות המחשבה וכיבוד האחר. באחרית דבר מאוחרת שכתבה נוסבאום היא מתייחסת להתנהלות של מערכות חינוך במקומות שונים בעולם ביחס למדעי הרוח. אירלנד והולנד מדורגות גבוה מבחינת התמיכה במדעי הרוח ויחד איתן אפשר למצוא במפתיע את דרום קוריאה ואף את סינגפור. נוסבאום פחות מעריכה מדינות שמתייחסות למדעי הרוח כמשהו אינסטרומנטלי שנועד לקדם "מטרות מסחריות" כלשונה. בביקורת של יולי תמיר המופיעה בסוף הספר, היא מדגישה את ההיבט הפוליטי של דעיכת מדעי הרוח ושוללת את עקרון ה"חפיפה האידאולוגית" שמציעה נוסבאום. לפי תמיר, כדי לקבל חברה ומדינה

צודקות יש להיאבק על תוכני הלימוד ובתוך כך לטפח באופן מגמתי וממוקד את הערכים הדמוקרטיים ליברליים הומניסטיים.

- מרגולין, רון (2013). [ההבחנה בין המצוי לראוי ועתיד החינוך ההומניסטי בבתי ספר תיכוניים](#). בתוך: ע' ברנדס ור' יששכר (עורכות), **חינוך לערכים בעולם משתנה** (עמ' 81-93). ירושלים: היוזמה לידע ולמחקר בחינוך.

במאמר מתייחס מרגולין לתפקיד של המקצועות ההומניסטיים בחינוך העכשווי וביכולת שלהם ליצור נקודות השלמה וחיבור בין הצירים של האישי, החברתי והעולמי. במאמר מוצגים שלושת המרכיבים החיוניים לכינון מחודש של חינוך הומניסטי בבית הספר התיכון: 1. הכשרת מורים חלופית 2. בנייה מחודשת של תוכניות הלימודים, חומרי הלימוד ואופני ההוראה 3. יצירת אינטגרציה בין תוכני הלימוד לאורחות החיים בבית הספר.

- פרוגל, שי (2017). ["המדע החלש" – הרוח והמדעים](#). גילוי דעת, 12, 93-117.

הטענה המרכזית של המאמר היא שכדי לשקם את מעמדם של מדעי הרוח נדרשת הבנה של הנבדלות שלהם ממדעי הטבע. הבנה זו מולידה את ההכרה שמדעי הרוח, בניגוד למדעי הטבע, הם מדעים שלעולם מְעַרְבִים שאלות של משמעות ושאלות אתיות, ולכן אינם יכולים להיות כפופים למתודות הוכחה אובייקטיביות. לפי המאמר גישה נכונה למדעי הרוח דורשת פיתוח של רפלקציה אינטלקטואלית הפתוחה לחשיבה רבת-חומית.

- שניר, איתי (2016). בית ספר. [מפתח](#), 10, 3-20.

המאמר מציע בחינה ביקורתית על תפקידו של בית הספר והיחס בינו לבין הפוליטי והחברתי, תוך סימון כיוון למאבקים הפוליטיים על בית הספר ובתוכו.

תקצירי קורות חיים

צוות המומחים

פרופ' רון מרגולין – יו"ר הצוות

פרופסור בחוג לפילוסופיה יהודית ותלמוד ובתוכנית לתואר שני במדעי הדתות באוניברסיטת תל אביב. כמו כן מיוזמי תוכנית אופקים להכשרת סטודנטים מצטיינים להוראת היהדות כתרבות בבתי הספר התיכוניים הממלכתיים ועומד בראשה בעשור האחרון. נוסף על אלו, מרגולין הוא עמית מחקר בכיר במכון שלום הרטמן בירושלים ומשמש יו"ר ועדת המקצוע תרבות יהודית-ישראלית במשרד החינוך. לפני כן שימש מנהל שותף של התוכנית להתחדשות הוראת מקצועות היהדות בבתי הספר התיכוניים הממלכתיים של מכון הרטמן (לימים תוכנית בארץ). מחקריו עוסקים במחשבת החסידות וההגות היהודית המודרנית, תהליכי חילון בחברה היהודית וחקר משווה של דתות.

בעל תואר שלישי בפילוסופיה יהודית מהאוניברסיטה העברית.

גב' בלהה בן אליהו

מורה ומרצה לספרות עברית בשלושה מוסדות להכשרת מורים: מכון כרם, מכללת דוד ילין ומכללת אפרתה. כמו כן היא מלמדת ספרות לקהל הרחב ומראיינת סופרות וסופרים על יצירותיהם. לפני כן הייתה חברה בוועדת המקצוע ובוועדת התוכנית של לימודי הספרות במשרד החינוך, לימדה במסגרת החוג לספרות באוניברסיטה העברית וכן ערכה והגישה את התוכנית "בסימן קריאה" בקול ישראל.

תחומי העניין שלה הם קשר בין ספרות עברית בת זמננו לבין מקורותיה הקדומים, יצירתו של ש"י עגנון וספרות עברית עכשווית.

בעלת תואר שני בספרות עברית מהאוניברסיטה העברית.

פרופ' אבנר בן עמוס

פרופסור אמריטוס במגמה להיסטוריה ופילוסופיה של החינוך בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת תל אביב. תחומי המחקר העיקריים שלו הם עיצוב הזיכרון הקולקטיבי, הוראת ההיסטוריה והאזרחות וגיבוש טקסים פוליטיים בצרפת המודרנית ובישראל.

בעל תואר שלישי בהיסטוריה אירופאית מאוניברסיטת ברקלי בקליפורניה, 1988.

פרופ' אביבה חלמיש

פרופסור (אמריטה) במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות באוניברסיטה הפתוחה. כמו כן היא חברת המועצה להשכלה גבוהה וחברה בשתי ועדות היגוי של מל"ג-ות"ת לקידום מדעי הרוח. בין השנים 2006-2010 שימשה יו"ר הוועדה לעדכון ושכתוב תוכניות הלימודים בהיסטוריה לכיתות ו'-ט' וחברה בוועדת המקצוע להוראת היסטוריה – שניהם במשרד החינוך. כמו כן שימשה שנים רבות יועצת אקדמית לספרי לימוד לחטיבת הביניים ולחטיבה העליונה. תחומי המחקר העיקריים שלה הם: התנועה הציונית, היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת המנדט, תולדות מדינת ישראל, הגירת יהודים במאה העשרים, עלייה בלתי גלית בתקופת המנדט ותולדות התנועה הקיבוצית.

בעלת תואר שלישי בהיסטוריה של עם ישראל מאוניברסיטת תל אביב, 1996.

פרופ' שי פרוגל

פרופסור חבר במכללת סמינר הקיבוצים מרצה לפילוסופיה במכללת סמינר הקיבוצים ובאוניברסיטת תל אביב ועמית בן-תחומי במכון תל אביב לפסיכואנליזה בת זמננו. לפני כן שימש ראש התוכנית לתואר שני בהוראת מדעי הרוח בגישה רב-תחומית במכללת סמינר הקיבוצים.. תחומי המחקר העיקריים שלו הם פילוסופיה מודרנית, פסיכואנליזה ורטוריקה.

בעל תואר שלישי בפילוסופיה מאוניברסיטת תל אביב, 2000.

קורות חיים של משתתפים נוספים במפגש (לפי סדר האלף-בית של שמות המשפחה)

מר יובל אוליבסטון

מנהל אגף א' למקצועות המורשת במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. במסגרת תפקידו אחראי על עיצוב המדיניות הפדגוגית בכל מקצועות המורשת והדת במגזרי החינוך השונים. נוסף על כך הוא מכהן כרב מחתן בארגון רבני צוהר. לפני כן ניהל את חט"ב אורט חולון למדעים וטכנולוגיה, הנחה מנהלים בתוכניות להעמקת החינוך היהודי-ישראלי ולימד בבתי ספר ממלכתיים. בעל תואר שני בהוראת תנ"ך ומחשבת ישראל.

ד"ר זאב אליצור

מייסד ומנהל תוכנית רוח צעירה ומדריך במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. בתפקידיו עוסק בקידום לימודי רוח כתחום מצוינות. לפני כן לימד במשך 14 שנים בתיכון למדעים ולאומנויות ונמנה שם עם מייסדי מגמת מדעי הרוח.

ד"ר הילה טל

מנהלת תחום המחקרים והניסויים החינוכיים בלשכת המדען הראשי במשרד החינוך. במסגרת תפקידה עוסקת במערכת הקשרים ההדדית שבין המחקר החינוכי ובין עיצוב מדיניות, חינוך ופרקטיקות חינוכיות. לפני כן השלימה השתלמות בתרדוקטורט במעבדה לחקר הפדגוגיה במחקר שעסק בתהליכי פיתוח מקצועי של מורים. עבודת הדוקטורט שלה עסקה בהתפתחות יזמות חינוכית, והקשר בין תהליכי גיוס, קבלת לגיטימציה, יעילות והצלחת היוזמה. כמו כן עסקה במהלך השנים בהערכה ומדידה של תוכניות חינוכיות ובפיתוח יכולות הערכה בקרב ארגונים חינוכיים ובקרב צוותי חינוך. בעלת תואר שלישי בחינוך מאוניברסיטת בן גוריון בנגב.

ד"ר טלי יניב

מנהלת אגף חברה ורוח במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. לפני כן שימשה מפקחת מרכזת לספרות בחינוך הממלכתי-דתי, הרצתה במכללות להכשרת מורים – אורות ותלפיות, ועמדה בראש מסלול יסודי ומסלול על-יסודי במכללת תלפיות. בעלת תואר שלישי בספרות עברית מאוניברסיטת בר אילן.

מר גל פישר

מנהל תחום חינוך ביד הנדיב. לפני כן הוביל את הקמת מחלקת המחקר והפיתוח בברנקו וייס, והוא בעל ניסיון עשיר בהכשרת מורים וקידום תהליכי שינוי בבתי ספר. כמו כן כיהן כמנהל תחום מחקר ופיתוח במכון אבני ראשה – המכון הישראלי למנהיגות בית ספרית.

בעל תואר שני בלימודי תרבות ופרשנות מאוניברסיטת בר אילן, ובוגר בית הספר למנהיגות חינוכית של מכון מנדל.

ד"ר מירי שליסל

יושבת ראש המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. בעבר הקימה וניהלה את התיכון הדתי לבנות "אור תורה" בירושלים ולימדה בו. נוסף על כך היא לימדה במדרשה לבנות במגדל עוז, ניהלה את תחום החינוך ביד הנדיב, שימשה בתפקיד מפמ"רית תנ"ך בחינוך הדתי ובתפקיד סמנכ"לית פדגוגית בעמותת "דעת" – רשת לחינוך ולהכשרה מקצועית". ד"ר שליסל היא בוגרת "מכון מנדל למנהיגות חינוכית" וניהלה את תוכנית ההוראה לנשים מטעם מכללת הרצוג אלון שבות.

בעלת תואר שלישי בספרות עברית מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 2017

צוות היוזמה

רננה פרזנצ'בסקי אמיר

מנהלת היוזמה מאז שנת 2021. קודם לכן שימשה מרכזת אקדמית של הוועדה לניהול מיטבי של הפיתוח המקצועי וההדרכה במערכת החינוך. בעבר עבדה כמשפטנית בכמה תפקידים במשרד המשפטים, בין היתר כעוזרת ליועץ המשפטי לממשלה בתחומי המשפט המנהלי והאזרחי וכפרקליטה בפרקליטות מחוז ירושלים.

בעלת תואר ראשון במשפטים ובפסיכולוגיה (2005) ותואר שני במשפט ציבורי ובין-לאומי (2009) – שניהם מהאוניברסיטה העברית בירושלים. כמו כן בעלת תואר שני במדיניות ציבורית מאוניברסיטת רטגרס בארצות הברית (2016).

ד"ר טלי פרידמן

מרכזת אקדמית של צוות המומחים לנושא קידום מדעי הרוח במערכת החינוך ביוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך. קודם לכן שימשה מרכזת אקדמית של הוועדה לטיפוח מיומנויות רגשיות וחברתיות במערכת החינוך.

תחומי המחקר והעניין שלה כוללים סוציולוגיה של הגוף, תרבות האהדה, פרסום והתנהגות צרכנים

בעלת תואר שני בפסיכולוגיה קוגניטיבית בשילוב מנהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב (1999), ותואר שלישי מטעם ביה"ס לחינוך, האוניברסיטה העברית (2017).

